

FYLKESMANNEN I AUST-AGDER

Miljøvernavdelingen

200802977-27

KV/EmB

312

Norges vassdrags- og energidirektorat
Postboks 5091, Majorstua

0301 Oslo

Deres ref.

Vår ref. (bes oppgitt ved svar)
Sak nr. 2010/2774 / DAM

Dato
19.10.2010

SØKNAD OM KONSESJON FOR OVERFØRING AV SKJEGGEDALSÅNA I ÅMLI TIL VATNEDALSÅNA I FROLAND - HØRINGUTTAELSE

Vi viser til konsesjonssøknad med konsekvensutredning for overføring av vann fra Skjeggedalsåna oppstrøms Skjeggedalsfossen til Vatnedalsåna, for utnytting i Vassfossen kraftverk. Søker er Risdal Energi AS. Tiltaksområdet ligger i Åmli og Froland kommuner. Søknaden ble sendt på høring 1. juni 2010. Saksbehandler deltok på befaring til området 23. august 2010. Med på befaringen var også representanter for to alternative utbygginger av Skjeggedalsfossen, i Skjeggedal kraftverk (Agder Energi Produksjon) eller Skjeggedalfossen kraftverk.

Bakgrunn og kort prosjektbeskrivelse

Risdal Energi AS planlegger å overføre vannet i Skjeggedalsåna gjennom en 6,5 km lang tunnel med inntak i Heddevann som ligger ca 3 km oppstrøms Skjeggedalsfossen. Tunnelen vil munne ut i Gjuvatn i Vatnedalsåna, like oppstrøms Homstøl-Eptevatnmagasinet. Vannet vil bli nyttet i det eksisterende Vassfossen kraftverk.

Både Skjeggedalsåna og Vatnedalsåna tilhører Uldalsvassdraget, som er regulert for Hanefossen kraftverk. Skjeggedalsåna er den eneste greina av dette vassdraget som ikke er påvirket av kraftutbygging.

Overføringstunnelen vil ha et tverrsnitt på 10-20 m², med kapasitet til å nytte hele vannføringen i Skjeggedalsåna. I tillegg er det planlagt å ta inn to bekkeinntak langs tunnelen, fra Bytingsbekken og Ravnefjell, med smalet nedbørfelt på 3,4 km².

Dersom overføringen blir gjennomført vil Vassfossen kraftverk, som nytter fallet fra Homstøl-Eptevatnmagasinet, bli utvidet med en ny turbin, som vil øke installert maksimal effekt fra nåværende 5,5 MW til 14 MW. Midlere årsproduksjon økes henholdsvis fra 25,7 GWh til 51 GWh. I tillegg er det beregnet at årsproduksjonen i Hanefossen kraftverk vil øke med 2,7 GWh (2,1 %) som følge av at vannet fra Skjeggedal blir regulert. Utbyggingskostnaden er beregnet til 3,25 kr/kWh.

Vassfossen kraftverk blir i dag ikke manøvrert for effektkjøring, men ifølge søknaden kan dette bli aktuelt i framtida, avhengig av døgnvariasjonene i strømprisen.

Utbyggingen forutsetter en terskel i betong, eller eventuelt flere små terskler i utløpet av Heddevatn. Lengden av denne er ikke spesifisert. Heddevatn reguleres ikke, men vannstandsvariasjonen vil sannsynligvis bli mindre enn i dag på grunn av den store slukekapasiteten til tunnelen. Tunnelinntaket blir lagt i Heddekilen, litt vest for utløpet av innsjøen.

Nedstrøms Heddevatn vil Skjeggedalselva får permanent redusert vannføring lik summen av minstevannføring og lokale tilsig. Planlagt minstevannføring er foreslått å være konstant 45 l/s, som er lik beregnet alminnelig lavvannføring. Middelvannføring ved utløp Heddevann er i dag 2,49 m³/s.

Det må anlegges tilførselsvei til begge tunnelåpninger, i Heddevatn og Gjuvatn, trasé er ikke detaljplanlagt i Heddevatn, men er tenkt delvis å legges i vannet langs strandsonen. Det er planlagt massedeponier nær ved tunnelåpningene, totalt volum av overskuddsmassene er anslått til 100 000 m³ eller 200 000 m³, avhengig av metoden for tunneldriving.

Områdets plan- og vernestatus

Området er angitt som LNF-område i gjeldende kommuneplanene for Åmli og Froland.

Både Skjeggedals- og Vatnedalssdraget er greiner av Uldalsvassdraget. Uldalsvassdraget er en del av Tovdalsvassdraget som ikke er varig vernet mot kraftutbygging. Resten av Tovdalsvassdraget, som utgjøres av Tovdalsgreina, Ogge og hovedelva fra Herefossfjorden til utløpet, er varig vernet.

Fylkesmannens vurdering

Generelt om regulering i vassdraget.

Skjeggedalsåna er den eneste av de større sidegreinene til Uldalsvassdraget som ikke er berørt av regulering eller kraftutbygging. Gjuvatn, som skal motta det overførte vannet er ikke regulert, men har avrenning til det sterkt regulerede Homstøl-Eptevannsmagasinet. Dette magasinet ble anlagt ca 1970 for å regulere tilrenningen til Hanefossen kraftverk ved Herefossfjorden, men det nyetablerte Vassfossen kraftverk nytter vannet som tappes fra magasinet til det nedenforliggende Vatnedalsvatn. For Hanefossen kraftverk vil overføring av Skjeggedalsåna ikke endre på den totale vanntilførselen, men det vil bli noe effektgevinst som følge av vannet da blir regulert.

Nedbørfeltet som skal overføres utgjør ca halvparten av det totale nedbørfeltet til Skjeggedalsåna, ned til samløpet med Vatnedalsåna.

Landskap, friluftsliv og bruk

Landskapet i Skjeggedalen er særpreget og til dels dramatisk, der fossen inngår som et viktig element. Skjeggedalsfossen er markert og flott, selv om innsynet til den er noe avgrenset, og er det største vannfallet i Skjeggedalsåna.

Overføring av elva vil føre til at det hele året bare tappes minstevannføring ut av Heddevann, også ved flom. Tilløpet til elva fra Bytingsbekken og Ravnefjell vil også bli borte. Det vil derfor bli svært lite vann både i Høgelifossen og Skjeggedalsfossen hele året. Overføringen omfatter halvparten av nedbørfeltet til Skjeggedalsåna, og vannføringen blir betydelig redusert i elva helt ned til samløpet med Vatnedalsåna, totalt 18,5 km. Fossen vil endre karakter når de store vannføringene forsvinner, slik at dalføret mister en vesentlig del av sitt dramatiske preg.

Utbyggingen vil føre til bygging av ny dam i utløpet av Heddevatn, og det må føres vei over elva og fram til tunnelinntak. Det blir tippområder i begge ender av tunnelen, det største og mest eksponerte ved Gjuvatn.

I dalføret fra Skjeggedal til Risdal, der elva får redusert vannføring, er det flere hyttefelt. Turistbasert friluftsliv er et satsingsområde for bygda og elva er en viktig del av naturbruken. Som følge av kalkdosereren som står nedstrøms Skjeggedalsfossen er vassdraget rikt på fisk på denne strekningen. Den reduserte vannføringen vil ventelig bety en reduksjon av elvas opplevelsesverdi.

Naturmangfold

Flere verdifulle naturtyper er registrert i området som blir berørt av overføringen. Spesielt viktige er deltalandskapet Steane, der Skjeggedalsåna og Vatnedalsåna løper sammen, og Bjorvatn nord, ei elveslette med meandere og kroksjøer som danner innløpet til Bjorvatn. Steane er vurdert som svært viktig (A), mens Bjorvatn nord er vurdert som lokalt viktig (C) ved naturtyperegistrering. I disse områdene blir middelvannføringen og flomvannføring mer enn halvert. Massetilførsel og

meandreringsprosesser vil bli redusert i disse områdene, med unntak av en del av Steane som påvirkes av Vatnedalsåna, der disse effektene kan bli økt.

En del av Vereknutene naturreservat grenser inn til Skjeggedalsåna på regulert strekning. Dette kan bli indirekte påvirket av mindre endringer i mikroklima nær elva, som følge av den konstant reduserte vannføringen, men de kjente naturverdiene i området er ikke spesielt knyttet til vassdrag eller fuktig miljø.

Det er registrert flere rødlistede arter i influensområdet, men de antas ikke å bli negativt påvirket. Det er imidlertid usikkert hvordan tiltakene vil påvirke ornitologiske verdier innenfor registrert naturtype Steane og andre steder langs Skjeggedalsåna. Fossekall forekommer langs elva, og fraføring av vann vil kunne virke negativt på denne arten. Det samme gjelder bever.

Inntaket til Bytingsbekken, som er planlagt tatt inn i tunnelen ligger tett inntil en bekkekløft som ifølge lokalitetsdatabase for skogområder vurderes opp mot regionalt verdifullt for bevaring av biologisk mangfold, der områdets urørthet er tungtveiende kriterium.

Om redusert vannføring vil føre til økt begroing i vassdraget er usikkert, men det er sannsynlig ikke at krypsiv kan få noe økte vekstmuligheter.

Inngrepsfrie naturområder

De planlagte tiltakene vil føre til netto bortfall av inngrepsfrie naturområder på 1,2 km² (1-3 km fra inngrep), som er 1,6 % av det sammenhengende inngrepsfrie området som berøres.

Fisk

Prøvefiske er gjort i Småvatni, som ligger i minstevannføringsstrekningen mellom, Heddevatn og Skjeggedalsfossen. Her ble det funnet en kraftig, selvreproduserende bestand av bekkerøye. I Heddevatn er det ikke fisket, men ifølge grunneierne er det noe aure, men ikke bekkerøye her. I Høgtjørn er det ikke fisk. Bekkerøye ble tidligere, særlig på 1980 og 90-tallet, satt ut i sure vann som kompensasjon for tapte aurebestander. Dette ble gjort både i Skjeggedal og Vatnedal. I dag regnes den som en fremmed og uønsket art. Det er ikke tillatt å spre den til nye lokaliteter, men den formerer seg naturlig flere steder, slik som i Småvatni.

Vannet i Skjeggedalsåna er surt ovenfor kalkdosereren som står like nedstrøms Skjeggedalsfossen, og er regnet som et av de sureste områdene i Tovdalsvassdraget. Aure har vanskelige levekår her, mens bekkerøye kan ha gode bestander, slik det er påvist i Småvatni. Nedstrøms kalkdosereren har aure gode leveforhold, og har i dag god bestand i Bjorvatn, sannsynligvis også i Verevatn og i elva. Også Vatnedalsåna er kalket, og det er mye fisk.

Den generelle forbedringen av vannkvaliteten i regionen forventes å føre til at aure på litt sikt danner levedyktige bestander også i den sure delen av disse vassdragene.

For Høgtjønn, som i dag regnes som fisketomt, er Bytingsbekken den mest aktuelle framtidige gytebekk hvis aure skal gjeninnføres. Denne bekken vil bli tørrlagt dersom den som planlagt tas inn i tunnelen.

I Vatnedalen er det ikke gjort prøvefiske, men fiskerapporten (vedlegg 6) viser til samtaler med grunneiere, som ikke har opplysninger om bekkerøyebestander. Under befaringen 26. august opplyste Torbjørn Risdal at det var fanget bekkerøye i Gjuvatn kort tid i forveien. Det skal også være aure i Gjuvatn og det store magasinet, men dokumentasjon foreligger ikke. Med overføringstunnel vil det fritt kunne passere fisk og andre organismer fra Heddevatn til Gjuvatn, men ikke den andre veien.

Like nedstrøms Skjeggedalsfossen er det en kalkdoserer. Lenger nede i Skjeggedalsåna og i Bjorvatn og Verevatn er det til dels tette aurebestander. Bekkerøya er i hovedsak utkonkurrert av auren på denne strekningen. Hvordan aurebestandene vil påvirkes av endret vannføring er ikke dokumentert, men gytearealene til innsjøene kan bli noe endret.

Vannføring i Skjeggedalsåna

Den planlagte overføringen vil føre til stabilt lav vannføring hele året i Skjeggedalsåna. I søknaden er det lagt opp til å slippe 45 l/s hele året, tilsvarende alminnelig lavvannføring. I forhold til nåværende middelvannføring vil vannføring etter utbygging bli 2 % ved utløp Heddevatn, 13 % øverst i Skjeggedalsfossen, 30 % ved Skjeggedalsgårdene og ca 51 % ved Steane før samløp med Vatnedalsåna. Selv om minstevannføringen økes til 200 l/s, slik Faun naturforvaltning anbefaler i sommerhalvåret, vil dette ikke bety stor prosentvis økning på punktene nedenfor, ettersom den er et konstant tillegg til vannføringen. Ved Steane vil middelvannføringen øke fra 51 til 54 % av nåværende vannmengde.

At de største flomtoppene blir redusert kan bety mindre risiko for skadeflom, men elva vil generelt få halvert vannføringen i forhold til dagens situasjon ved de fleste vannføringer som forekommer vanlig, og dette kan få betydning for massetransport og for utviklingen av de verdifulle meanderområdene.

Landbruksinteresser

Tiltaket har begrensede konsekvenser for de tradisjonelle landbruksinteressene, jord- og skogbruk om en ser hele influensområdet under ett. I Skjeggedalsføret kan mangel på vannføring i elva medføre uheldige konsekvenser for jordbruksvanningen. Det er dyrket betydelige arealer i dalbunnen som er i aktiv drift. Ved liten vannføring vil naturgrunnet for nye tilleggsmønstre i landbruket som fiske kombinert med annen utmarksutnyttelse, jakt, friluftsliv, hytteutleie og hyttebygging kunne bli betydelig svekket. Dersom en sammenligner med de to alternativene for utbygging av Skjeggedalsfossen, har omsøkt alternativ vesentlig større negative konsekvenser for landbruket.

Det er ønskelig med en utbygningsløsning som ikke ødelegger mulighetene for næringsvekst og verdiskapning i Skjeggedalsføret. Det vil være løsninger som klarer å kombinere hensynet til eksisterende bruk og ivaretagelse av ressursgrunnet for framtidige generasjoner. Etter vår vurdering vil en overføring av Skjeggedalsåna til Vatnedalen medføre en vesentlig svekkelse av disse mulighetene.

Forhold til andre utbyggingssøknader og revisjon av eksisterende konsesjon for Uldalsutbyggingen

Det foreligger to søknader om å bygge småkraftverk i Skjeggedalsfossen. Disse vil påvirke elva på en strekning av ca 1 km. Begge alternativene fører til lange perioder med betydelig redusert vannføring i fossen, men i lengre perioder vil det gå mer enn minstevannføring, under flom og når vanntilførselen er lavere enn turbinenes nedre slukeevne.

En av disse søkerne meldt at det kan komme søknad om å bygge kraftverk i Høgelifossen, med inntak fra Heddevatn.

Dersom det gis tillatelse til overføring av elva har Risdal energi meldt at de planlegger å søke konsesjon for et nytt kraftverk, Risdal kraftverk i Vatnedalsåna.

En overføring av Skjeggedalsåna til magasinene i Vatnedalsåna vil få konsekvenser for drift av to eksisterende kraftverk i tillegg til Vassfossen, og kan utløse planer om flere nye kraftverk. Direkte berørt blir Skripelandsfossen og Hanefossen kraftverk, og søknad om Risdal kraftverk vil sannsynligvis komme.

Flere kommuner har sendt krav til NVE om revisjon av konsesjonsvilkårene for Hanefossen kraftverk. Dette berører konkret ikke alle konsesjonene, ettersom reguleringen av Homstøl- og Eptevann ikke forfaller til revisjon før i 2019. Etter Fylkesmannens vurdering er reguleringene i Uldalsvassdraget svært omfattende og har innvirkning på den lakseførende strekningen i Tovdalselva. De foreliggende konsesjonsvilkårene gir små muligheter for å kreve hensiktsmessige avbøtende tiltak av regulanten, sammenlignet med de standardvilkår som følger konsesjoner som er gitt i nyere tid. Det er derfor viktig at revisjonsprosessen starter snarest mulig, og det er ønskelig at også Homstøl-Eptevannreguleringen innkalles til revisjon i samme prosess. Målet må være å finne fram til en optimal drift av vannkraftressursene i Uldalsvassdraget, til beste for kraftprodusenter, naturmiljø, grunneiere og friluftsliv.

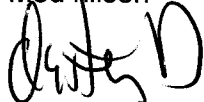
Konklusjon

Etter en samlet vurdering vil Fylkesmannen fraråde overføring av Skjeggedalsåna fra Heddevatn til Vatnedalsåna. Hovedbegrunnelsen er den sterkt reduserte vannføringen i hele Skjeggedalsåna, med virkninger på landskapsopplevelse, friluftsbasert turisme, på elveformasjoner som er vurdert som viktige til svært viktige naturtyper.

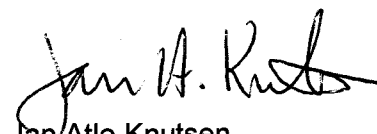
Fylkesmannen henstiller til NVE å starte revisjon av gjeldende reguleringskonsesjon av 1957 for Hanefossen kraftverk, og anbefaler at også reguleringen av Homstøl-Eptevatn tas inn i samme prosess, selv om den formelt forfaller til revisjon i 2019. Dette vil gjøre det mulig å foreta en samlet vurdering av eksisterende, omsøkte og planlagte inngrep, og vurdere konsekvenser i hele vassdraget for vannhusholdning, samfunnsøkonomi og naturressurser. Det gir dermed klarere rammer for å vurdere og tilpasse hvert enkelt av de utbyggingsalternativene som foreligger.

Sammenlignet med de to alternative søknadene om utbygging av Skjeggedalsfossen, vurderer vi at overføringen fører til betydelig mer omfattende skadevirkninger på naturmiljøet. Vi viser til egen uttalelse om disse søknadene.

Med hilsen

Øystein Djupedal

Jan Atle Knutsen
fylkesmiljøvernssjef

Saksbehandler: Dag Matzow, seniorrådgiver

Kopi til:

Risdal Energi AS	Trolldalen Øst 8	4870	Fevik
Agder Energi Produksjon AS	Postboks 603 Lundsiden	4606	Kristiansand
Knut Olav Tveit	Skjeggedal	4834	Risdal
Froland kommune	Osedalen	4820	Froland
Åmli kommune		4865	Åmli
Aust-Agder fylkeskommune	Her		
Direktoratet for naturforvaltning	Postboks 5672 Sluppen	7485	Trondheim